
ІСТОРІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, ПРАВО, СОЦІОЛОГІЯ І ФІЛОСОФІЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

КУЛЬТУРНІ ОЛІМПІАДИ – СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ СУЧАСНОСТІ

Денис Белокуров

Резюме. Проведен исторический анализ особенностей зарождения и развития культурных олимпиад как социального и культурного явления международного олимпийского движения современности. Представлена взаимосвязь конкурсов искусств и культурной стороны Олимпийских игр Древней Греции. Подчеркнута роль Пьера де Кубертена в возрождении древнегреческого наследия и Олимпийских игр, причины исключения культурных олимпиад из программы Олимпийских игр, а также их значение в развитии современного олимпийского движения.

Ключевые слова: культурная олимпиада, конкурс искусств, Олимпийские игры, Древняя Греция, Пьер де Кубертен.

Summary. Historical analysis of features of the origin and development of the cultural olympiads as a socio-cultural phenomenon of the modern international olympic movement has been made. The relationship of art competitions and cultural aspect of the Olympic Games of Ancient Greece has been presented, the role of Pierre de Coubertin in the revival of ancient Greek heritage and the Olympic Games has been highlighted, the reasons for removal of cultural olympiads from program of the Olympic Games have been described. The role of the cultural olympiads in the development of the modern olympic movement has been described.

Keywords: cultural olympiad, art competition, Olympic Games, Ancient Greece, Pierre de Coubertin.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тривалий час культурні олімпіади перебували в тіні Олімпійських ігор, і мало хто знає навіть про їх існування або про той факт, що золотими, срібними та бронзовими олімпійськими медалями нагороджувалися не лише спортсмени, а й митці. На думку фахівців Олімпійського музею, крім спортивних подвигів, олімпізм являє собою джерело безлічі пристрастей, які об'єднують світи спорту, мистецтва, культури.

Культурна сторона Ігор Олімпіад сходить до часів Стародавньої Греції. Торжества, що проводилися раз на чотири роки, які сьогодні нам відомі як Олімпійські ігри, проходили в західній частині Пелопоннесу, і були втіленням гармонійного розвитку розуму, тіла і духу як у спорті, так і в мистецтві.

Приблизно 1500 р. тому молодий француз барон П'єр де Кубертен почав процес відродження Олімпійських ігор, який увійшов в історію як батько Олімпійських ігор сучасності. Кубертен був одержимий грецькими ідеалами, відомими

як «олімпізм», які включають одночасно фізичну підготовку людського тіла і формування його інтелекту і духу. Це явище він визначив як «спорт плюс мистецтво» [9].

Олімпійські ігри сьогодні прагнуть зберегти ідеали П'єра де Кубертена, якому ми й зобов'язані створенням змагань, що проходили спільно зі спортивними і називалися «Пентатлон муз». Хоча з тих пір вони були виключені, однак його нащадок — «культурна олімпіада», як і раніше, є обов'язковою (але на той час маловідомою) частиною Олімпійських ігор.

Наприкінці минулого століття багато вчених (Seppänen, 1984; Nissiotis, 1985; Груп, 1986; Ольшанські, 1986; Lipiec, 1994; Boulouge, 1994; Zuchoga, 1994; Ляйпер, 1998; Столяров, 1998; Черевач, 1998; Рихтецький, Науль, 1998) запевняло, що в олімпійському русі та Олімпійських іграх настала глибока криза між ідеалами олімпізму і реальністю олімпійського спорту, орієнтованого на результат, і тому необхідно знайти шляхи подолання або зменшення цих тенденцій, залишаючись відданими філософії П. де Кубертена.

Останніми роками значно збільшилася кількість досліджень історичних питань культурних олімпіад як невід'ємної складової сучасного олімпійського руху. Зокрема праці М. Булатової, С. Бубки, В. Платонова (2012); Н. Van Looy (1992); R. Stanton (2001); В. Kramer (2004); J.-Y. Guillain (2004) стосуються проблем становлення і розвитку культурних олімпіад в різні історичні періоди. Окремі фахівці розглядають взаємозв'язок Олімпійських ігор і культурного середовища Стародавньої Греції: М. Булатова, С. Бубка (2012); Л. Винничук (1988); В. Борухович (2002); С. Durantez (1975); К. Joachim (1997); V. Kardasis (2006). Однак потреба в подальшому вивченні та осмисленні історичного процесу розвитку культурних олімпіад не втрачає актуальності і сьогодні, оскільки згадані вище дослідження мали переважно описовий характер, а вчені розглядали здебільшого історичний аспект цих олімпіад і недостатньо висвітлювали його ідеологічні принципи, зв'язки з сучасним олімпійським рухом.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого вивчення та аналізу історії становлення та розвитку культурних олімпіад як соціокультурного явища, нерозривно пов'язаного з сучасним олімпійським рухом.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 роки за темою «Історичні, організаційно-методичні й правові засади реалізації олімпійської освіти України» (номер держреєстрації 111U001714).

Мета дослідження – узагальнити дані про особливості зародження і розвитку культурних олімпіад як соціокультурного явища міжнародного олімпійського руху сучасності.

Методи дослідження: описовий, системний аналіз; компаративний; хронологічний; аналіз спеціальної науково-методичної літератури; аналіз архівних фондів.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналізуючи та узагальнюючи знання щодо тих чи інших історичних етапів розвитку культурних олімпіад та їхніх сторін виявлено, що одні їх складові вивчені й описані глибоко і детально, інші – фрагментарно і поверхнево, а деякі віддані майже повному забуттю.

У нашому дослідженні було розглянуто питання становлення стану, умов та перспектив закономірного розвитку культурних олімпіад на різних історичних етапах, а також окреслено проблеми, які здатні негативно вплинути на це.

Олімпійські ігри Стародавньої Греції. Культурна сторона Ігор Олімпіад і багата історія, що лежить в основі культурних олімпіад, беруть витoki від Стародавньої Греції, за часів якої Олімпійські ігри були священним заходом і унікаль-

ним зразком об'єднання для тих, хто брав у них участь: перспективної молоді, відомих лідерів, філософів, музикантів, скульпторів і поетів. Така взаємодія створювала середовище взаємного нахнення. Спортсмени надихалися творами мистецтва, а майстерність спортсменів, у свою чергу, надихала художників, скульпторів і поетів.

Для давніх греків не було ніякого поділу між ідеалами культури та Олімпійських ігор. Ігри були проявом абсолютної цивілізованості, а всі аспекти культури були в пошані. Мистецтво формувало компоненти ідеалу «всебічно розвинутої людини» як громадянина, воїна і спортсмена. Ця концепція «ідеалу» виражалася різними способами, в тому числі скульптурними зображеннями спортсменів-переможців, часто з ідеалізацією пропорцій їх фізичної форми [3].

Як би добре ми не були обізнані про Олімпійські ігри, мало хто знає, що змагання в мистецтвах також були складовою Олімпійських ігор з моменту їх походження більше двох тисяч років тому. Перша згадка про учасника такого турніру мистецтв в Олімпії була у історика Геродота, який в 444 р. до н. е. був увінчаний вінком переможця разом з переможцями гімнастичних і легкоатлетичних змагань [2]. Велика частина історії проведення давніх олімпійських конкурсів мистецтв, на жаль, була втрачена. Відомо, однак, що переможці віддавали шану богу Зевсу через посвячення йому статуй, встановлених в священному гаю в Олімпії. Хоча найчастіше пов'язуємо ранні Ігри Олімпіад з атлетичними змаганнями серед чоловіків, жінки також проводили свої змагання. Разом із Олімпійськими іграми проходили релігійні свята на честь богині Гери для жінок. Змагання у бігу для незаміжніх дівчат проводилися на олімпійському стадіоні, а переможцям дозволялося мати зображення, найчастіше у вигляді картин, виставлених в їх честь у храмі Гери, дружини Зевса.

Олімпійські ігри сучасності. Приблизно 1500 р. по тому молодий француз барон П'єр де Кубертен почав процес відродження Олімпійських ігор, відомий як батько сучасних Олімпійських ігор. Кубертен народився в 1863 р. в аристократичній родині. Його батько був художником, а мати – музикантом. Йому було всього сім років, коли німці під час франко-пруської війни 1870 р. захопили Францію. Деякі вважають, що Кубертен пізніше приписував поразку Франції не стільки низькому рівню її військових умінь, скільки відсутності у французьких солдатів сили духу. Після вивчення систем освіти французьких, німецьких, британських і американських дітей, він зробив висновок, що саме організована фізична діяльність, зокрема спортивна, робить людину всебічно розвинутою [5].

Спроба Кубертена зацікавити Францію спортом не була зустрінута з ентузіазмом, тим паче він

не опускав рук. У 1890 р. Кубертен заснував спортивну організацію Union des Societes Francaises de Sports Athletiques (USFSA). Два роки по тому Кубертен вперше висунув свою ідею відродити традицію Олімпійських ігор. На засіданні цього товариства в Парижі 25 листопада 1892 р. він заявив: «Давайте «експортуємо» наших веслувальників, наших бігунів, наших фехтувальників в інші країни. Це буде приклад справжнього вільного переміщення в майбутньому, і в той день, коли він буде введений в Європі, справа миру отримає нового і сильного союзника. Це надихає мене ще на один крок, і я зараз пропоную і прошу підтримки, яку ви надавали мені до цих пір і яку сподіваюся отримати знову, щоб ми разом спробували зрозуміти в умовах сучасних реалій чудове і добродійне завдання відродження Олімпійських ігор » [4].

Хоча Кубертен був не першим, хто запропонував відродження Олімпійських ігор, але найбільш наполегливим і завзятим з них. У 1894 р. У Парижі він організував зустріч із 79 делегатами – представниками дванадцяти країн. Зібравши цих делегатів у великому залі Сорбони, прикрашеному неокласичними фресками, він красномовно говорив про відродження Олімпійських ігор, і на цей раз викликав інтерес. Делегати одногосно проголосували на користь Ігор, і щоб організувати їх, було створено Міжнародний олімпійський комітет (МОК), першим президентом якого був обраний Деметріос Вікелас (Греція). Афіни було обрано як місце проведення перших Олімпійських ігор сучасності, і розпочалося планування.

Після закінчення трьох Ігор Олімпіад, в 1906 р. на Консультаційній конференції з мистецтва, письма і спорту в Парижі з ініціативи П'єра де Кубертена було прийнято рішення про проведення під час Ігор Олімпіад конкурсу мистецтв, характерного для античних Олімпійських ігор, із метою відновлення взаємозв'язку мистецтва і спорту. Вперше конкурс мистецтв був представлений на Іграх V Олімпіади в Стокгольмі в 1912 р. і отримав назву «Пентатлон муз» [1].

Конкурси мистецтв проводилися в період з 1912 по 1948 р. з успіхом і міжнародною участю. Золо-

ті, срібні та бронзові медалі розігрувалися серед нині живих художників, архітекторів, музикантів і поетів, які створили свої твори протягом чотирьох років до проведення подальших Ігор Олімпіади. Кожен твір повинен бути пов'язаний зі спортом і затверджений Національним олімпійським комітетом країни, громадянином якої був автор. Змагання проводилися у п'яти номінаціях: архітектура, скульптура, живопис, література і музика.

У 1948 р. МОК перестав нагороджувати олімпійськими медалями в галузі мистецтва, замінивши їх дипломами. Після Олімпіади 1948 р. в Лондоні, змагання в сфері мистецтва були скасовані з ряду причин (суддівські суперечки, труднощі у транспортуванні об'єктів, погана інформаційна підтримка заходів), головною з яких була жорстка позиція МОК щодо стандартів аматорства в олімпійському спорті, адже в конкурсах мистецтв брали участь митці-професіонали.

Незважаючи на скасування конкурсів, двічі при проведенні «Пентатлону муз» зв'язок між спортом і мистецтвом був особливо очевидним. Двоє учасників, – Уолтер Вінанс зі США, і Альфред Хайош з Угорщини завоювали медалі як у спортивних змаганнях, так і в конкурсах мистецтв. Олімпійський чемпіон зі стрільби на Іграх 1908 р. та срібний призер на Іграх 1912 р. Вінанс був удостоєний в 1912 р. золотої медалі в номінації «Скульптура» за роботу «Американський рисак» [7, 8]. Хайош на іграх I Олімпіади завоював дві золоті олімпійські медалі з плавання (100 і 1200 м вільним стилем), а в 1924 р. був удостоєний срібною медалі в конкурсі мистецтв за архітектурний проект стадіону [6].

Першою в світі жінкою, що виборола олімпійську медаль у конкурсі мистецтв була представниця Франції Генрієтта Бросін де Поланські, яка народилась і виросла в м. Харків (Російська імперія, Україна). Її було нагороджено срібною медаллю (золота не присуджувалась) у конкурсі мистецтв Ігор VII Олімпіади в Антверпені за роботу «Стрибок» Г. Бросін в номінації живопис [1].

Один із принципів Олімпійської хартії вимагає від кожного національного організаційного ко-

Емблема конкурсу мистецтв «Пентатлон муз»
Ігор V Олімпіади 1912 р. у Стокгольмі

«Стрибок» Генрієтти Бросін де Поланські

мітету ігор проводити «програму культурних заходів, що символізує універсальність і різноманітність людської культури». З огляду на це та згідно з олімпійською філософією Кубертена, конкурси мистецтв були замінені виставками та олімпійськими фестивалями. З часом ці демонстрації мистецтва значно змінилися за масштабом і напрямком. Так, на тлі одного з найкрасивіших міст світу, оргкомітет Ігор у Римі провів величезну виставку «Спорт в історії та мистецтві», яка проходила протягом шести місяців і продемонструвала більш 2,5 тис. творів мистецтва. У 1968 р. у Мексиці відбувся фестиваль тривалістю у рік, який включав міжнародний кінофестиваль і численні виставки мистецтв. Як Мельбурн в 1956 р., так і Монреаль в 1976 р. провели програми, які детально представили особливості національних культур. Для Олімпійських ігор століть 1996 р. директор культурної олімпіади в Атланті Джеффри Беккок зібрав сузір'я національних і міжнародних діячів мистецтв. Національний фонд мистецтв присудив кілька грантів за участь в Олімпіаді, в тому числі за виставку сучасних мистецьких проєктів в Атланті. Організатори Олімпійських ігор 2004 р. в Афінах заявляли, що вони прагнули зробити культурну олімпіаду постійної інституцією, розташованою в Олімпії і розглядали її як «охоронець ідеалів миру, чесної гри, творчості та універсальності людини».

Висновки. Практичні кроки щодо інтеграції спорту з мистецтвом мають давню традицію. Здав-

на робилися спроби спільного проведення спортивних змагань та мистецьких конкурсів.

Останніми роками все ширше практикується проведення фестивалів спорту і мистецтва, культурно-спортивних свят та інших заходів, програма яких разом зі змаганнями спортсменів включає виступи артистів (танцюристів, співаків, музикантів).

Спроби інтеграції спорту і мистецтва пов'язані також з пошуками шляхів їх взаємозбагачення. Про це свідчать досвід і засоби пластичних мистецтв в таких видах спорту, як синхронне плавання, художня гімнастика, фігурне катання та ін. Поряд з прагненням підвищити естетичну значущість спорту ширяться акції, що мають на меті відродження і подальший розвиток його духовно-моральних цінностей, що також зближує спорт з мистецтвом.

У традиціях споконвічних Олімпійських ігор вміння як спортсменів, так і діячів мистецтв, продовжують надихати і сьогодні.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні уявлень про історію розвитку, сучасний стан та місце культурних олімпіад в олімпійському русі сучасності з урахуванням всієї сукупності процесів і явищ як у сфері власне олімпійського спорту, так і у всій різноманітній та суперечливій дійсності, що його оточує; усунення однобічності у висвітленні багатой культурної спадщини давньогрецьких Олімпійських ігор, процесу їх відродження та сучасного стану.

Література

1. Булатова М. М. Олимпийские игры: в 2 т. (1896–1972) / М. М. Булатова, С. Н. Бубка, В. Н. Платонов. – К.: Олімп. л-ра, 2012. – Т. 1. – 496 с.
2. Дросу-Панаету Н. Древняя Греция / Н. Дросу-Панаету. – Athens: Paradimas Ekdotiki, 2009. – 207 с.
3. Йегер В. Пайдейя: воспитание античного грека / В. Йегер. – М.: Греко-лат. Каб., 1997. – С. 221–225.
4. Кубертен П. де. Олимпийские мемуары / П. де Кубертен. – К.: Олімп. л-ра, 1997. – 180 с.
5. Платонов В. М. П'єр де Кубертен / В. М. Платонов // Президенти Міжнародного олімпійського комітету: життя та діяльність. – К.: Олімп. л-ра, 2000. – С. 21–56.
6. Beck C. The Olympic Games B.C. 776 - A.D. 1896. Published With The Sanction And Under The Patronage Of The Central Committee In Athens, Presided Over By His Royal Highness The Cown Prince Constantine Sp. P. Lambros And N. G. Polites / C. Beck. – Athens, 1896. – 119 p.
7. Bergvall E. The official report of the olympic games of stockholm 1912 / E. Bergvall. – Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1913. – 1117 p.
8. Cook T. A. The Fourth Olympiad. The Official Report. The Olympic Games of 1908 Celebrated In London. / T. A. Cook. — Spottiswoode & Co. Ltd, 1909. – 794 p.
9. Coubertin P. Olympism. Selected Writings / P. Coubertin. – Lausanne: International Olympic Committee, 2000. – 862 p.

References

1. Bulatova M. M. The Olympic Games: in 2 vol. (1896–1972) / M. M. Bulatova, S. N. Bubka, V. N. Platonov. – Kyiv: Olimpiiska literatura, 2012. – Vol. 1. – 496 p.
2. Drosu Panajoti-N. Ancient Greece / N. Drosu-Panajoti. – Athens: Paradimas Ekdotiki, 2009. – 207 p.
3. Yeager B. Paideia: ancient Greek education / V. Yeager. – Moscow: Greco-Latin study, 1997. – P. 221–225.

4. *Coubertin P. de*. Olympic memoirs / Pierre de Coubertin. – Kyiv: Olimpiiska literatura, 1997. – 180 p.
5. *Platonov V. N.* Pierre de Coubertin / V. Platonov // Presidents of the International Olympic Committee: the life and work. – Kyiv: Olimpiiska literatura, 2000. – P. 21–56.
6. *Beck C.* The Olympic Games B. C. 776–A. D. 1896. Published With The Sanction And Under The Patronage Of The Central Committee In Athens, Presided Over By His Royal Highness The Cown Prince Constantine Sp. P. Lambros And N.G. Polites / C. Beck. – Athens, 1896. – 119 p.
7. *Bergvall E.* The official report of the Olympic Games of Stockholm 1912 / E. Bergvall. – Wahlström & Widstrand. Stockholm, 1913. – 1117 p.
8. *Cook T. A.* The Fourth Olympiad. The Official Report. The Olympic Games of 1908 Celebrated In London / T. A. Cook. — Spottiswoode & Co. Ltd, 1909. – 794 p.
9. *Coubertin P.* Olympism. Selected Writings / P. Coubertin. – Lausanne: International Olympic Committee, 2000. – 862 p.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ
byelokurov@gmail.com

Надійшла 24.05.2014